

ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Χαρακτηρισμός καί ομάδες Πατέρων. Πατέρες της 'Εκκλησίας, με τή στενότερη σημασία του ὅρου, είναι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες πού διακρίθηκαν γιά τήν ἀγιότητα τῆς ζωῆς τους, τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία τους, τήν ἀρχαιότητά τους, τήν κοινὴ ἀναγνώρισή τους ἀπὸ τήν 'Εκκλησία καί τή συγγραφικὴ τους δράση. Ἐπειδὴ στὴ χριστιανικὴ ἀρχαιότητα ὡς «Πατήρ» χαρακτηρίζονταν ὁ διδάσκαλος καί τὸ διδακτικὸ ἔργο τὸ εἶχαν οἱ Ἐπίσκοποι, σ' αὐτοὺς κυρίως ἀποδόθηκε στὴν ἀρχὴ ὁ ὅρος. Στὴν εὐρύτερη, ὅμως, χρῆση τοῦ ὅρου ἡ συγγραφικὴ δράση, ἡ ἀρχαιότητα καί τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα δέν εἶναι πλέον ἀπόλυτα γνωρίσματα τῆς «Πατρότητας», ἀφοῦ οὔτε ὅλοι οἱ Πατέρες ἔγραψαν συγγράμματα, οὔτε ἡ Πατερικὴ ἐποχὴ σταματᾷ στοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες, οὔτε ὅλοι οἱ Πατέρες εἶναι ἐπίσκοποι. Ἔτσι, ὁ ὅρος «Πατέρες τῆς 'Εκκλησίας» ἐγίνε πιο περιεκτικὸς καί περιλαμβάνει ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἐκεῖνους ἄνδρες, πού ἔζησαν «ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι» μιά ζωὴ ἀγιότητας καί ἀναγνωρίστηκαν ἀπὸ τὴ συνείδηση τῆς 'Εκκλησίας ὡς γνήσιοι ἐκπρόσωποι καί φορεῖς τῆς Παραδόσεως.

Στὴν 'Εκκλησία διακρίνουμε τίς ἐξῆς ομάδες Πατέρων:

1. Τοὺς Ἀποστολικούς Πατέρες, πού ἔζησαν στὴν ἀμέσως μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ἐποχὴ καί γνώρισαν προσωπικά τοὺς Ἀποστόλους. Τέτοιοι εἶναι: ὁ Κλήμης Ῥώμης, ὁ Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης καί ἄλλοι.
2. Τοὺς Μεγάλους Πατέρες τῆς 'Εκκλησίας. Ἀπὸ αὐτοὺς ξεχωρίζουν κατὰ μοναδικὸ καί ἐπιβλητικὸ τρόπο ὁ Μ. Ἀθανάσιος καί οἱ Μεγάλοι Πατέρες τοῦ Δ' καί Ε' αἰῶνα¹, οἱ ὁποῖοι, μέ τήν πολυμαθεία καί τὸ πλούσιο συγγραφικὸ τους ἔργο, δημιούργησαν τὸ «Χρυσὸ Αἰῶνα» τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμμάτων. Ἀλλὰ καί ἀργότερα ἔδρασαν μεγάλοι Πατέρες, ὅπως Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος, Γρηγόριος ὁ Παλαμάς καί ἄλλοι.

1. Ὅπως ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός καί ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, στὴν Ἀνατολή καί ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Ἰερώνυμος, ὁ Αὐγουστίνος καί ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος στὴ Δύση, πού χαρακτηρίζονται καί ὡς «Οἰκουμενικοὶ Διδάσκαλοι» ἢ «Διδάσκαλοι τῆς 'Εκκλησίας».

3. Τούς Πατέρες τῆς Ἐρήμου καί τούς Νηπτικούς¹ Πατέρες. Αὐτοί προέρχονταν ἀπό τόν κόσμο τῶν ἀσκητῶν καί τῶν μοναχῶν. Ἀνάμεσά τους εἶναι ὁ Μέγας Ἀντώνιος, ὁ Ἐφραίμ ὁ Σύρος, ὁ Διάδοχος Φωτικῆς, ὁ Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης ἢ τῆς Κλίμακος, ὁ Νικόλαος Καβάσιλας, ὁ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης καί ἄλλοι.

Ἡ Ἐξοχότητα τῶν Πατέρων καί ἡ προσφορά τους. Οἱ πατέρες κατέχουν ἐξέχουσα θέση μέσα στήν Ἐκκλησία καί ἔρχονται σέ σπουδαιότητα ἀμέσως μετά τούς Ἀποστόλους. Στήν πραγματικότητα, εἶναι οἱ συνεχιστές, οἱ φορεῖς καί οἱ μάρτυρες τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως. Εἶναι ἐκεῖνοι πού συστηματοποίησαν καί ἀνέπτυξαν τό Ἀποστολικό κήρυγμα καί διαμόρφωσαν τά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, πολεμώντας τίς αἵρέσεις. Ἡ ὁμόφωνη μαρτυρία τους σέ δογματικά θέματα ἀποτελεῖ σταθερό καί ἀπόλυτο μέτρο καί κριτήριο τῆς ὀρθῆς πίστεως. Δοκιμασμένοι στή ζωή τῆς προσευχῆς καί τῆς ἀσκήσεως, πλημμυρισμένοι ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἀναγεννημένοι ἀπό τή Χάρη τοῦ Θεοῦ, ἔγιναν οἱ φωτισμένοι δάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, πού ὀρθοτόμησαν τό λόγο «τῆς ἀληθείας» μέ τήν ἐν γένει πολιτεία τους καί τόν προφορικό καί γραπτό λόγο τους, «ἐδογμάτισαν θεοπρεπῶς», ἢ κατά τόν ἅγ. Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό, «ἐθεολόγησαν ἀλιευτικῶς», δηλαδή ὅπως οἱ Ἀπόστολοι.

Εἰδικότερα, ἡ μεγάλη προσφορά τῶν Πατέρων ἀναφέρεται στά ἐξῆς σημεῖα: 1) Ἐγιναν πρότυπα ἐφαρμοσμένου Χριστιανισμοῦ. Ἐβίωσαν μέ συνέπεια τή Χριστιανική ζωή καί ἀναδείχτηκαν παραδείγματα ἀγιότητος καί δέκτες, φορεῖς καί ἐκφραστὲς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. 2) Ἐγιναν οἱ αὐθεντικοὶ ἐρμηνευτὲς τῆς Ἁγίας Γραφῆς. 3) Πολεμώντας τίς αἵρετικές παραχαράξεις τῆς πίστεως, διατύπωσαν τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία. 4) Μέ τήν προσωπική ἀσκησι καί προσευχή τους καί μέ τά πνευματικά καί ἀσκητικά τους συγγράμματα διαμόρφωσαν καί ἀνέπτυξαν τήν ὀρθόδοξη πνευματικότητα καί 5) Δέν κήρυξαν μόνο σέ πολυάνθρωπα ἐκκλησιάσματα, ἀλλὰ παράλληλα μέ τό κήρυγμα ἀσκήσαν τήν ἀτομική καθοδήγησι καί ἔγιναν πνευματικοὶ ὁδηγοὶ ἐπιμέρους ψυχῶν. ¶

Συμβολή τῶν Πατέρων στήν Ἱεραποστολή. Ἡ ἱεραποστολική προσπάθεια στοὺς πρώτους χριστιανικοὺς καί μεσαιωνικοὺς αἰῶνες ἀποτελεῖ μιά μεγαλειώδη ἐποποιία τῆς Ἐκκλησίας, καί σ' αὐτήν, ἀνάμεσα σέ ἄλλους συντε-

1. «Νηπτικοί» (ἀπὸ τό ρῆμα νήφω = βρίσκομαι σέ ἐγρήγορη, ἐπαγρυπνῶ πνευματικά) εἶναι οἱ Μυστικοὶ Πατέρες. Ἔργα τους περιέχονται καί στό βιβλίον τοῦ ἁγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτη, πού ἔχει τόν τίτλον: «Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν...» (1782).

λεστές, πρωταγωνιστοῦν ἐξέχουσες πατερικές μορφές, πού προσπάθησαν νά μεταδώσουν σέ βάθος τή Χριστιανική πίστη, γιατί γνώριζαν ὅτι ἡ οὐσιαστική στροφή πρὸς τὸ Χριστιανισμό δέν μποροῦσε νά συντελεστεῖ μέ νομοθετικά μόνο διατάγματα ἡγεμόνων, ἀλλὰ κυρίως μέ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, μέ τή μετάγγιση τοῦ νέου πνεύματος τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς, μέ τὸ παράδειγμα αὐτοθυσίας καὶ ἀγάπης καὶ μέ τή συνειδητὴ ἀποδοχὴ τῶν ἀληθειῶν τῆς Πίστεως. Πατέρες πού ξεχωρίζουν στὴ μεγάλη προσπάθεια τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν λαῶν εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ Εἰρηναῖος, πού διέδωσε μέ ζῆλο τὴ χριστιανικὴ πίστη ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες, Λατίνους καὶ Κέλτες, πού κατοικοῦσαν στὴν κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ καὶ πέρα ἀπὸ αὐτὴν (2ος αἰώνας)· ὁ Νεοκαισαρείας Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός, ὁ ἐκχριστιανιστὴς τοῦ Πόντου (3ος αἰώνας)· ὁ Γρηγόριος ὁ Φωτιστὴς τῆς Ἀρμενίας (4ος αἰώνας)· ὁ ἁγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, πού ἀνέπτυξε συστηματικὴ καὶ ἐντατικὴ ἱεραποστολικὴ δράση πρὸς τοὺς Γότθους, Κέλτες, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς Φοίνικες (4ος αἰώνας)· ὁ ἁγ. Φρουμέντιος, ὁ Φωτιστὴς τῆς Αἰθιοπίας καὶ ὁ ἀδελφός του Αἰδέσιος (4ος αἰώνας)· ὁ ἁγ. Πατρίκιος, ὁ φωτιστὴς τῆς Ἰρλανδίας (5ος αἰώνας)· ὁ ἁγ. Εὐθύμιος καὶ ὁ ἁγ. Σάββας πού ἄσκησαν ἱεραποστολὴ στοὺς Ἀραβες (5ος αἰώνας)· οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ Αὐγουστίνος καὶ Θεόδωρος, πού κήρυξαν στὴ Βρετανία (6ος αἰώνας)· ὁ Πατριάρχης Φώτιος, πού ἐργάστηκε συστηματικὰ καὶ ἐπίμονα γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς Σλάβους καὶ Βουλγάρους (9ος αἰώνας)· οἱ Θεσσαλονικεῖς ἀδελφοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος, οἱ Ἀπόστολοι τῶν Σλάβων (9ος αἰώνας)· ὁ ὁσιος Νίκων ὁ «Μετανοεῖτε», πού στερέωσε τὴν πίστη σέ μὴ χριστιανικοὺς πληθυσμούς στὴν Πελοπόννησο, Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ κυρίως στὴν Κρήτη, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της ἀπὸ τὸ Νικηφόρο Φωκά (10ος αἰώνας)· ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικός, πού ἐργάστηκε γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς Ἀλανούς, βορείως τοῦ Καυκάσου (10ος αἰώνας)· καὶ πλῆθος ἀνώνυμων καὶ ἐπώνυμων ἱεραποστόλων πού στερέωσαν τὴν πίστη στὴ Ρωσία (10ος αἰώνας).

Ἐξελίξτε τὴν ποίησιν
 ΠΑΤΕΡΙΑ
 1. 15. Διδάχνη 12-14
 16. Βαφ νάβι.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιοὶ ὀνομάζονται Πατέρες καὶ σέ ποιές ομάδες διακρίνονται;
2. Ποιὰ ἡ σημασία τῶν Πατέρων γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ ποιὰ ἡ προσφορά τους;
3. Τί ἔχετε νά παρατηρήσετε γιὰ τὴ σημερινὴ προσφώνηση ὁποιουδήποτε κληρικοῦ ὡς «Πατρός»;
4. Ποιὰ ἡ συμβολὴ τῶν Πατέρων στὴν ἱεραποστολή;

Κείμενα

1. «Τῶν Ἀγίων Πατέρων ὁ χορός, ἐκ τῶν τῆς οἰκουμένης περάτων συνδραμῶν, Πατρός καί Υἱοῦ, καί Πνεύματος ἁγίου, μίαν οὐσίαν ἐδογματίσε καί φύσιν, καί τό μυστήριον τῆς θεολογίας, τρανῶς παρέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὕς εὐφημοῦντες ἐν πίστει, μακαρίσωμεν λέγοντες· Ὡς θεία παρεμβολή, θεηφόροι ὀπλῖται, παρατάξεως Κυρίου· ἀστέρες πολύφωτοι, τοῦ νοητοῦ στερεώματος· τῆς μυστικῆς Σιών οἱ ἀκαθαίρετοι πύργοι· τά μυρίπνοα ἄνθη τοῦ Παραδείσου· τά πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου. Νικαίας τό καύχημα· οἰκουμένης ἀγλαΐσμα· ἐκτενῶς πρεσβεύσατε, ὑπέρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. (Ἀπό τήν ὑμνολογία τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀγίων Πατέρων).

(Ἡ σύνοδος τῶν Ἀγίων Πατέρων, πού ἔτρεξαν ἀπό τά πέρατα τῆς Οἰκουμένης, δογματίσε ὅτι ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα ἔχουν μιά οὐσία καί φύση, κι αὐτό τό μυστήριον τῆς θεολογίας τό παρέδωσε μέ σαφήνεια στήν Ἐκκλησία· αὐτούς τιμώντας μέ πίστη, ἄς τοὺς μακαρίσουμε λέγοντας· «Ὡς θεϊκή παρατάξη, θεηφόροι ὀπλίτες τῆς παρατάξεως τοῦ Κυρίου, λαμπερά ἀστέρια τοῦ νοητοῦ οὐρανοῦ· (σεῖς πού εἶστε) οἱ ἄπαρτοι πύργοι τῆς μυστικῆς Σιών, τά μυρωδάτα λουλούδια τοῦ Παραδείσου, τά ὀλόχρυσα στόματα τοῦ Λόγου, τό καύχημα τῆς Νικαίας, τό στολίδι τῆς οἰκουμένης, παρακαλέσετε θερμά τό Θεό γιά τή σωτηρία τῶν ψυχῶν μας).

2. «Οἱ Πατέρες δέν εἶναι ἀπλῶς μάρτυρες τῆς παλιᾶς πίστεως, ἀλλά, πάνω ἀπό ὅλα καί πρὶν ἀπό ὅλα, εἶναι μάρτυρες τῆς ὀρθῆς πίστεως» (π. Γ. Φλορόφσκυ, Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας σελ. 17-18).

